

DĚJINY
POLITICKÉ FILOZOFIE

Utopie
Thomas More

KAROLINUM

UTOPIE

Tomas More

Z latinského originálu přeložil a poznámkami doprovodil Bohumil Ryba,
doslov napsal Matouš Jaluška, odborná konzultace Jiří Hejlek

Edici Dějiny politické filozofie řídí Milan Znoj a Jakub Jinek

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Praha 2024

Redakce Alena Jirsová

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání třetí, v Nakladatelství Karolinum první

© Univerzita Karlova, 2024

Translation © Bohumil Ryba (heirs), 2024

Afterword © Matouš Jaluška, 2024

ISBN 978-80-246-4793-7

ISBN 978-80-246-5379-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

PŘEDMLUVA MOROVA (V PODOBĚ DOPISU PETRU AEGIDIOVI)	/7
MOROVY UTOPIE KNIHA PRVNÍ ŘEČ ZNAMENITÉHO RAFAELA HYTHLODAIA O NEJLEPŠÍM STAVU STÁTU	/13
MOROVA UTOPIE KNIHA DRUHÁ O OSTROVĚ UTOPII OBECNĚ	/49
O městech a zvláště o Amaurotu	/54
O úřadech	/57
O zaměstnáních	/58
O společenských vztazích	/63
O cestování utopijských	/68
O otrocích	/87
O vojenství	/95
O náboženství utopijských	/104
Závěr	/115
DOSLOV: KAŽDÉMU VŠÍM A VŽDYCKY	/121
REJSTŘÍK	/153

Thomas More¹ vzkazuje Petru Aegidiov² pěkně pozdravení.

Skoro se stydím, drahý Petře Aegidie, že téměř po roce Ti posílám rukopis této knížky o utopijském státě, který jsi nepochybně očekával do šesti neděl. Vždyť jsi věděl, že mi byla při tomto díle ušetřena námaha látkové invence a že jsem nijak nemusil přemýšlet ani o jeho uspořádání, maje za úkol jenom opakovat to, co jsem zároveň s Tebou slyšel vypravovat u Rafaela.³ Proto také, ani pokud jde o formu, nemohla mi vzniknout námaha, protože již výrazové prostředky jeho řeči nemohly být zvláště vybrané – jednak totiž šlo o projev nenadálý a nepřipravený, jednak jeho původce není, jak je Ti známo, stejně hluboce vzdělán v latině, jako je v řečtině. A tak čím více se má řeč přiblížit k jeho nehledané prostotě, tím bližší bude pravdě, a tentokrát jenom o tu mám a musím pečovat.

Přiznávám, milý Petře: tím, že jsem vše to našel již připraveno, byl mi uspořen tak veliký kus práce, že na mne nezbyla námaha téměř žádná; jinak vymyšlení celé věci, stejně jako její uspořádání, bylo by i od člověka, který by neměl nadání docela chatrné a nebyl úplně neučený, vyžadovalo značně času a práce. Kdyby se po mně žádalo, abych o sdělené látce psal nejenom pravdivě, nýbrž i výmluvně, to bych nebyl býval do-

¹ Thomas More (latinizovaným jménem Morus), anglický humanista, právník a diplomat (1478–1535).

² Méně významný holandský humanista Peter Gilles (latinizovaným jménem Aegidius, tj. Jilij) z Antverp (1486–1533) vydal z popudu slavného Erasma Rotterdamského první vydání Morovy *Utopie* v Lovani v tiskárně Dětricha Martense z Aelstu v prosinci 1516.

³ O smyšlené postavě Rafaela Hythlodaiia viz v textu str. 29. Vlastní jméno utvořil More z řeckého hythlos (tlach, žvást) a daios (zkušený, znalý), tedy asi Prášil.

kázal ani vynaložením jakkoli dlouhého času nebo jakkoli veliké námahy.

Když mi však byly v tomto případě uspořeny starosti, kterým by bylo bývalo třeba věnovat tolik úsilí, a zbylo na mne jenom to, abych prostě vypsal, co jsem slyšel, nevyžadovala si věc nijakého zaneprázdnění. Ale k tomu, abych toto nijaké zaneprázdnění uskutečnil, zůstavovala mi jinaká zaneprázdnění téměř ještě méně než vůbec nějakou volnou chvíli. Zatímco se vytrvale účastním veřejných záležitostí, dílem jako řečník, dílem jako posluchač, zatímco jedny spory přivádím ke konci jako smírce, druhé rozhoduji jako soudce,⁴ zatímco venku věnuji téměř celý den lidem cizím, zbytek domácím, pro mne samého, to jest pro literární práci, nevybývá nic. A když se vrátím domů,⁵ musím rozprávět s manželkou,⁶ žvatlat s dětmi,⁷ hovořit se služebníky – to vše počítám mezi zaneprázdnění, protože vše to je nezbytné; opravdu je to nezbytné, nechceš-li být cizincem v svém domě, a všemožně se musíš snažit o to, aby ses těm, které učinil průvodci tvého života přírodní zákon nebo náhoda nebo tvá volba, osvědčil bytostí co nejpříjemnější, po případě abys je přílišnou vlídností nekazil nebo shovívavostí si nenadělal ze služebníků pány.

Uprostřed toho, co jsem pověděl, míjí den, měsíc, rok: kdy tedy mám psát? A to jsem se ještě vůbec nezmínil o spánku ani o jídle, které mnohým lidem odnímá neméně času než spánek sám, zabírající pro sebe bezmála polovici života. Vskutku pro sebe získávám jenom tolik času, kolik ho ukrádám spánku a jídlu. A poněvadž ho je poskrovnu, jen zvolna, poněvadž však přece je nějaký, konečně jsem dopsal a mohu Ti, milý Petře, poslat Utopii, abys ji přečetl, a jestliže mi něco uniklo, abys mi připomněl. Ačkoli totiž po této stránce nemám k sobě úplnou nedůvěru (kéž bych do té míry něco znamenal nadáním a vědomostmi, jako mě posud nijak neopouští paměť!),

⁴ More byl od r. 1510 jedním z londýnských podsudí (undersheriffs).

⁵ More bydlil tehdy ve vnitřním Londýně v ulici Bucklersbury (blíže Mansion House).

⁶ Míneha druhá manželka Morova Alice, s níž se oženil r. 1511.

⁷ Morovy čtyři děti, tři dcery a syn, pocházely vesměs z prvního manželství s Jane, rozenou Coltovou: Margaret (*1505), Elizabeth (*1506), Cecily (* 1507), John Clement (*asi 1509).

ale přece nespolehám na sebe tou měrou, abych myslil, že mi nemohlo nic z paměti vypadnout. Vždyť i můj chlapec Jan Kliment,⁸ který, jak víš, byl spolu s námi – dbám totiž o to, aby nikdy nechyběl při rozmluvě, z níž by mohl být nějaký užitek, poněvadž od tohoto osení, kterým počal v latinské i řecké vzdělanosti rašit, slibuji si jednou znamenitou úrodu –, uvedl mě do nemalých rozpaků: kdežto totiž, pokud si vzpomínám, vypravoval Hythlodaios, že ten amaurotský⁹ most, který vede přes řeku Anydrus,¹⁰ má do délky pět set kroků, můj Jan tvrdí, že se musí dvě stě kroků slevit a že tam ta řeka není širší než tři sta kroků. Prosim Tě, aby ses na tuto podrobnost rozpomněl. Jsi-li totiž téhož názoru jako Jan, i já přisvědčím a doznám, že jsem se omýlil; pakli se nebudeš moci rozpomenout, nechám platit, jak jsem napsal, to, co si podle svého zdání sám pamatuji. Neboť jako se co nejvíce vynasnažím, aby v knize nebylo nic nepravdivého, tak v případě pochybnosti spíše budu opakovat lež, než bych sám lhal, protože raději volím být věrný než moudrý.

Bylo by ovšem snadné vyléčit tuto nemoc, jestliže by ses na to vyptal Rafaela samého, buď osobně nebo listem. A bude to tuším nutné i pro jinou tísnivou potíže, která mě postihla – nevím, zda více mou vinou či Tvou či Rafaela samého.

Nepřipadlo totiž na mysl ani nám, abychom se tázali, ani jemu, aby pověděl, v které končině onoho Nového světa Utopie leží. A věru nevím, co bych za to ze svého skrovného jmění dal, aby to nebylo bývalo opominuto.

Vždyť jednak se skoro stydím za to, že nevím, v kterém moři je ostrov, o kterém toho tolik vykládám, jednak jsou u nás jeden nebo dva lidé, ale nejvíce jeden, muž zbožný a povoláním bohoslovec, který plane podivuhodnou touhou navštívit Utopii, ne snad z liché a zvědavé choutky po zhlédnutí něčeho neznámého, nýbrž aby chránil a šířil naše náboženství, které tam šťastně vzniklo. K náležitému uskutečnění toho se rozhodl postarat předem o to, aby tam byl od papeže poslán a dokonce

⁸ Morův synek byl tedy v době předpokládané smyšlené rozmluvy teprve asi šestiletý. Ač se učil latinsky a řecky již v nejtětlejším věku, nedosáhl v humanistické učebnosti vysoké úrovně své nejstarší sestry Markéty, pravé dědičky Morova ingenia.

⁹ Viz níže pozn. 66.

¹⁰ Viz níže pozn. 69.

zřízen jako biskup utopijský, a nedal si v tom záměru bránit potíží, že ho to bude stát pěkné prosby,¹¹ aby takového církevního úřadu dosáhl. Ba přímo za svaté pokládá takovéto ucházení, které se nezrodilo z touhy po důstojenství nebo po zisku, nýbrž jen z důvodu zbožnosti.

Proto Tě, milý Petře, prosím, aby ses osobně, můžeš-li tak učinit bez nepohodlí, anebo nepřímou dopisem obrátil na Hythlodaia a tak způsobil, aby v tomto mém díle ani nebylo obsaženo nic nepravdivého, ani nechybělo nic pravdivého. A snad by věci prospělo, kdybys mu přímo ukázal rukopis. Neboť ani nikdo jiný na to stejnou měrou nestačí, aby opravil, bylo-li v čem pochybeno, ani on sám to nemůže provést jinak, než přečte-li si, co jsem napsal. Rozhodl-li se jednou sám svěřit výsledky svých námah písemnému zpracování, snad by nechtěl – a najisto bych to nechtěl ani já –, abych svým zveřejněním utopijského státu setřel pel a půvab novosti toho, co on vymyslel.

Ostatně, abych mluvil po pravdě, ani sám u sebe nejsem rozhodnut, zda vůbec knihu vydám. Vždyť chuti lidské jsou tak rozličné, povahy některých tak mrzoutské, myslí tak nevďěčné a úsudky tak zvrácené, že se, jak se zdá, mnohem šťastnějšího zacházení dostává těm, kdo v spokojené veselosti hovějí svému genu, než těm, kdo se sžírají starostmi, aby vydali něco, co by jiným, byť nad tím ohrnovali nos nebo jinak projevovali nevďěčnost, mohlo být buď k užitku, nebo k potěšení. Velmi četní neznají literaturu, mnozí jí opovrhují. Nevzdělanec odvrhne jako nesrozumitelné vše, co není docela nevzdělané. Mudrlanti se odvracejí jako od triviálního ode všeho, co se nehemží zastaralými výrazy. Některým se líbí jen výtvoř starověké, většinou toliko výtvoř vlastní. Jeden je tak chmurný, že nepřipouští žertů, druhý tak nevtipný, že nesnáší vtipů. Někteří jsou tak ploskonosí, že se každého delšího čenichu bojí jako vztekly pes vody. Jiní jsou tak vrtkaví, že něco jiného schvalují, když sedí, a něco jiného, když stojí. Ti sedí v krčmách a mezi doušky z pohárů pronášejí úsudky o spisovatelských talentech a nesmírně autoritativně odsuzují, jak se jim právě

¹¹ Tak napodobím v této ironické pasáži jemnou Morovu hříčku, která je v latině mezi napsaným *sit illi precibus impetrandum* a očekávaným, ale úmyslně nevsloveným *precio impetrandum*.

zlíbí, škubající každého za jeho spisy jako za srst, sami zatím jsou zcela bezpečni, a jak se říká, „mimo dostřel“, protože jsou tak hladcí a ze všech stran vyholení, že nemají ani chlup řádného muže, za nějž by mohli být chyceni. Krom toho jsou někteří tak nevďeční, že ač se neobyčejně baví spisem, tím více mají v nelásce spisovatele, velmi se podobajíce nevychovaným hostům, kteří se dají skvěle vyčastovat královskou hostinou a nakonec odcházejí domů s plnými břichy, ale beze slova díky svým hostitelům. Nuže potom lidem tak rozmlsaným, tak rozmanitých choutek, a nadto myslí tak málo pamětlivé a vděčné s chutí chtějí vystrojit na svůj náklad pohoštění!

Ale přece, milý Petře, zaříd' laskavě u Hythlodaia, oč jsem Tě svrchu žádal. Později bude vždy ještě možné poradit se o tom znovu, ovšem nebude-li mu to proti mysli. Jak vidíš, teprve po skončeném spisování začínám si trochu pozdě uvědomovat, co ještě zbývá. Stran vydání díla se budu řídit radou přátel¹² a především Tvou.

Buď zdrav, nejsladší Petře Aegidie, s předobrou svou chotí a měj mě rád jako dříve, vždyť já Tě mám rád ještě více než dříve.

¹² More myslí ovšem hlavně na Erasma Rotterdamského.

KNIHA PRVNÍ

ŘEČ ZNAMENITÉHO RAFAELA HYTHLODAIA
O NEJLEPŠÍM STAVU STÁTU,
jak ji zapsal slovitný Thomas More, měšťan
a podsudí slavného britského města Londýna

Když¹³ nedávno¹⁴ měl nejnepřemožitelnější anglický král Jindřich, toho jména Osmý, znamenitě ozdobený vlastnostmi výborného vladaře, nemálo důležitá sporná jednání s nejjasnějším vládcem kastilským Karlem,¹⁵ vyslal mě k jejich smírnému projednání jako vyslance do Flander, jakožto průvodce a druha Cuthberta Tunstalla, kterého nedávno povolal za všeobecného jáсотu v čelo apelačního soudu.¹⁶ O chvalných vlastnostech tohoto nevyrovnatelného muže věru nic nepovím, ne že bych se obával, aby mi pro přátelství nebyla upírána svědecká hodnověrnost, nýbrž proto, že jeho mravní zdatnost i učenost jsou větší, než aby mohly být ode mne velebeny, a dále všude známější a proslulejší, než aby velebeny být musily, ledaže bych se chtěl podobat tomu, kdo, jak se říká, lucernou svítí na slunce.

V Bruggách – podle předchozí úmluvy – přišli nám vstříc ti, kterým ten úkol uložil vladař, mužové vesměs výborní. Mezi nimi byl vůdcem a hlavou bruggský starosta, velkolepý to muž; jinak ústy a srdcem byl kasselský¹⁷ starosta Jiří Tenscius,¹⁸ nejen školením, ale již od přírody výmluvný, nadto vynikající právník a svým nadáním i hojnou zkušeností znamenitý odborník v projednávání záležitostí. Když se po několikere schůzce nedospělo v některých věcech k dostatečné dohodě, oni rozloučivše se s námi odjeli na několik dní do Bruselu, aby se vyptali na rozhodnutí svého vladaře. Já jsem se zatím – tak se to nahodilo – odebral do Antverp. Za tamního pobytu mě často mezi jinými, ale jako host nad jiné milejší, navštívil antverpský rodák Petr Aegidius, mladý muž, který se u svých těšil veliké důvěře a čestnému důstojenství, jsa hoden nejčestnějšího. Nevím, zda je učenější či mravnější (je totiž předobry i velmi vzdělaný), nadto myslí ke všem bezelstné, k přátelům

¹³ První knihu, jak víme z Erasmove dopisu Huttenovi z 23. VII. 1519, napsal More teprve narychlo a dodatečně k hotové své knize druhé.

¹⁴ R. 1515 byl More vyslán králem Jindřichem VIII. Do Holandska k jednání, kterak oživit obchod s vlnou po předchozím zákazu vyvážet vlnu z Anglie.

¹⁵ Pozdějším císařem Karlem V., tehdy vládcem ve Španělsku a Holandsku.

¹⁶ Diplomata Cuthbert Tunstall, pozdější biskup londýnský (1522–1530) a durhamský (1530–1559), byl tehdy Master of Rolls, předseda apelačního soudu; v tomto vysokém úřadě byl zástupcem anglického kancléře.

¹⁷ Míneňo flanderské město Kassel (jižně od Dunkerque), později od 17. stol. ve Francii (dép. Nord).

¹⁸ Je to humanisticky latinizované jméno z vlámského van Temseke.

však tak oddané srdečnosti, lásky, důvěry a tak upřímné náklonnosti, že bys stěží našel druhého nebo třetího, kterého by sis troufal s ním srovnávat ve všech příznacích přátelství. Vzácná je jeho skromnost. Nikoho není vzdálenější přetvářka, v nikom rozvážnější prostota. Dále je v řeči tak půvabný a tak neškodně vtipný, že mi svým přesladkým obcováním a medovým rozprávěním z velké části zmirňoval touhu po vlasti a domácím krbu, po manželce a dítkách, po jejichž zhlédnutí se mi více než úzkostlivě stýskalo – byl jsem tehdy totiž již déle než čtyři měsíce vzdálen domova.

Spatřil jsem ho jednoho dne v chrámu Panny Marie, překrásném svou výstavností a taktéž věřícími velmi navštěvovaném,¹⁹ když jsem v něm byl na službách božích a po skončených obřadech se chystal vrátit odtud do hostince. Petr právě náhodou rozmlouval s jakýmsi cizincem, věku chýlíciho se k stáří, opálené tváře, dlouhých vousů, s pláštěm nedbale splývajícím z ramene, kterého jsem podle vzezření i ústroje pokládal za lodníka. Ale Petr, jakmile mě spatřil, popojde a pozdraví, a když jsem se chystal odpovědět, odvede mě maličko stranou a praví: „Vidíš jej?“ Zároveň ukazoval na toho, s nímž jsem ho předtím zhlédl v rozhovoru. „Toho,“ pokračoval, „jsem se chystal odvést odtud přímo k tobě.“ „Byl by mi přišel velmi vhod,“ odvětil jsem, „již kvůli tobě.“ „Ba,“ namítl on, „kdybys jej znal, i kvůli němu samému. Není totiž dnes na světě člověka mezi všemi smrtelníky, který by ti mohl vyprávět tolik příběhů o nepoznaných lidech i krajích, a vím, že ty jsi neobyčejně dychtiv o nich něco slyšet.“ „Tedy jsem nehádal docela špatně,“ odpověděl jsem. „Vždyť na první pohled jsem měl dojem, že je to nějaký lodník.“ „A přece,“ odvětil, „přenáramně ses zmýlil. On se sice plaví, ne však jako Palinúros,²⁰ ale jako Odysseus, ba jako Platón. Je to Rafael – tak se totiž jmenuje, rodným jménem Hythlodaios, muž latinského jazyka neznalý, ale v řeckém přeučený. Řečtině se věnoval s větší horlivostí než latině proto, že se plně oddal filozofii a seznal, že v tomto směru není po latinsku psáno nic, co by mělo nějaký význam, kromě některých spisů Senekových a Ciceronových.“

¹⁹ Míneňa je proslulá antverpská katedrála Notre-Dame.

²⁰ Palinúros, kormidelník ve Vergiliové Aeneidě (V, 833–871, VI, 337 až 383), uspaný bohem spánku spadl do moře, a když doplaval k italskému břehu, byl zabit.